

A CHAPTER OF תהלים FOR EACH HOLIDAY

After reviewing several customs particular to מנהג אשכנז that concern the תפילות of the שלש תפילות, let us now examine some customs specific to מנהג ספרד which involve the same תפילות. As part of מנהג ספרד, a special chapter of תהלים is recited before תפלת ערבית on each holiday. In addition, the same chapter of תהלים is repeated during פסוקי דומרה after the paragraph that begins: 'יושב בסתר עליון (תהלים צא)'. Currently מנהג ספרד that follow מחזורים provide the following in the opening to תפלת ערבית:

- ◆ מזמור לפסח-הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. 'יאמרו גאולי ה'... (תהלים קז);
- ◆ מזמור לשבועות-למנצח לדוד מזמור שיר. (תהלים סח);
- ◆ מזמור לסוכות- למנצח משכיל לבני קרח (תהלים מב);
- ◆ מזמור לשמיני עצרת- למנצח על השמינית מזמור לדוד (תהלים יב);

That מנהג ספרד adopted this practice is somewhat surprising since it generally follows מנהג בבל while the primary source for this custom can be traced to מסכת סופרים, a text that is identified with מנהג ארץ ישראל. מנהג ספרד became linked to מנהג בבל when a question from a community in Spain in the 800's CE prompted רב עמרם גאון to write his תשובה that became סדר רב עמרם גאון. Here is what מסכת סופרים provides:

מסכת סופרים פרק יח' הלכה ב'- בשבת היו אומרים, מזמור שיר ליום השבת, מזמור שיר לעתיד לבא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים; שכל המזכיר פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בנה מזבח חדש והקריב עליו קרבן.

Translation: On Shabbos the Leviim sang Mizmor Shir L'Yom Ha'Shabbos, a chapter of Tehillim that describes a future time; a time when everyday is Shabbos and a day of rest for all mankind. All who recite a verse of Tehillim which reflects the special character of the day are considered as ones who built a new altar and brought an offering upon it.

מסכת סופרים פרק יח' הלכה ג'- ביום הראשון של פסח, הללו את שם י-י (תהלים קלה), ויש אומרים א-להים אל דמי לך (תהלים פג) וכל גולי ישראל בחולו של מועד, אלא בימים הראשונים של פסח הוא צריך לומר, יהי כבוד י-י לעולם, וכל העם בעמידה, עד וברוך שם כבודו לעולם, ויושבין ואומרין כל עניין של מזמורות. וביום טוב האחרון של פסח, הלל הגדול, ואיזה הלל הגדול, הודו לי-י כי טוב, הודו לא-להי הא-להים; ונהגו העם לומר הלל הגדול, אף על פי שאינו מן המובחר. ובחג השבועות, הבו לי-י בני אלים.

Translation: On the first day of Pesach, recite Tehillim Chapter 135. Some say Tehillim 83 which is recited in the Diaspora on Chol Ha'Moed. The same chapter of Tehillim should be recited on the first days of Pesach, in Pseukei D'Zimra, after reciting the paragraph that begins Yibei Kavod, with the congregation standing and then seated while reciting the chapters of Tehillim, until Oo'Baruch Shem Kvodo L'Olam. On the last days of Yom Tov Pesach recite Hallel Ha'Gadol. What is Hallel Ha'Gadol? Hodu La'Shem Ki Tov (Tehillim 136). It

was the custom to recite Hallel Ha'Gadol even though it was not the ideal time to do so¹. On Shavuos, recite Tehillim 29.

מסכת סופרים פרק יח' הלכה יא'-בחג הסוכות, נודע ביהודה א-להים (תהלים עו'); ביום השמיני, למנצה על השמינית. ואם אינו בקי בהן, אומר אודה י-י בכל לבי, ודיו.

Translation: On Succos recite Tehillim 76. On Shemini Atzeres recite Tehillim 12. If one is not well versed in the chapters of Tehillim, he should recite the verse: Tehillim 9, 2.

Professor Ezra Fleischer in a chapter entitled: **מזמורי חג ושבת**, beginning on page 161 of his book: **תפלה ומנהגי תפילה ארץ ישראלים בתקופת הגניזה**, confirms that based on his research of the Geniza materials, the practice of reciting a special chapter of **תהלים** for each holiday before **תפלת ערבית** and during **פסוקי דזמרה** originated as part of **מנהג ארץ ישראל**:

תפלה ומנהגי תפילה ארץ ישראלים בתקופת הגניזה—page 161—רישום זה בא לציין מנהג קדום של בני ארץ ישראל—לפתוח את תפילות המעריב של השבתות והחגים במזמורים מיוחדים, שסימנו, במהלך חגיגי ומפואר, את התחלת הימים האלה. המנהג נוסד בארץ ישראל כנראה בזמן קדום מאוד והיה נהוג לאורך כל תקופת הגניזה. הוא נזכר במלואו או ברמז במסכת סופרים ובהרבה כתב יד, והדביק גם קצת קהילות בבליות, אבל לא נקלט במלואו אף לא באחת מן הקודיפיקציות הגדולות של המנהג הבבלי. אמנם זכר רחוק ועמום ממנו חבוי גם במנהגות שלנו, אבל מחמת הכחה שבלעה את המנהג ברבות הימים גם זכר מועט זה לא זוהה ולא נתפרש כהלכה, כפי שנראה להלן.

Translation: This note is meant to highlight an old custom of the Jews of Eretz Yisroel—to begin the Arvis prayers of Shabbos and the holidays with special chapters of Tehillim that announce in a joyous and celebratory manner the advent of these days. The practice was instituted in Eretz Yisroel at a very early time and was in place throughout the period reflected in the Geniza. The details of the practice for some holidays are fully revealed in Maseches Sofrim and in some handwritten manuscripts while a brief mention is made of the practice for other holidays. The practice also caught on in some communities that followed the Babylonian customs but not fully and is not mentioned in any of the major Halachic compendiums that represent Babylonian customs. However, if you closely examine some of our current practices, you will begin to notice some distant and faint reflections of the custom but because of the pressure that overwhelmed the practice over time, those small clues can be hard to recognize and have not been pursued, as we will discuss.

page 163—על צד האמת, אין ספק שהמנהג לומר מזמורים לפי ימות השבוע והמנהג לומר מזמורים בחגים שני מנהגים שונים הם, ובני בכל ובני ארץ ישראל נחלקו בקיומם: בני בבל נהגו לומר, על פי המשנה במסכת תמיד, מזמורים של ימות השבוע, ולא אמרו מזמורים מיוחדים בחגים, ואילו בני ארץ ישראל נהגו להיפך: הם אמרו מזמורים בשבתות ובחגים, אבל לא אמרו מזמורים בימות השבוע כלל.

Translation: In truth, there is no doubt that the custom of reciting chapters of Tehillim which correspond to the days of the week and the practice of reciting special chapters of Tehillim for each holiday are two separate and distinct practices. The Jews of Babylonia and the Jews of Eretz Yisroel disagreed as to which custom to follow. The Jews of Babylonia followed the custom, in accordance with the Mishna in Maseches Tamid, of reciting a specific chapter of

1. Rashi in Maseches Taanins 26a says that this chapter of Tehillim should be recited only when a person's appetite has been satisfied. I believe that the source for his conclusion is the fact that we recite Hallel Ha'Gadol at the Seder after the meal.

להבין את התפלה

Tehillim for each day of the week and they did not follow the practice of saying a special chapter of Tehillim for each holiday. The Jews of Eretz Yisroel, on the other hand, took the opposite path. They recited a special chapter of Tehillim for Shabbos and each holiday but they did not recite a special chapter of Tehillim for each day of the week.

שני המנהגים שונים גם באופיים. מזמורי ימות השבוע נאמרו, במקומות שבהם נאמרו, בזכרון לימים שבהם הושמעו אותם פרקי שירה עצמם על קרבנות ומפי הלויים, אם כן לא כעניין של תפילה ואף לא כעניין של שבה והלל, אלא יזכר למקדש. מזמורי החגים נאמרו בארץ ישראל בלא שום זיקה לעבר ההסטורי. הם נאמרו לכבוד החגים, במסגרת תפילת הרבים, וכעיקר גדול וחגיגי במסגרת הזאת.

Translation: The two customs also differ in their purpose. The chapters of Tehillim that were said for each day of the week, where they were said, were recited as a remembrance of the days when those chapters of Tehillim were heard from the mouths of the Leviim in conjunction with the sacrifices in the Beis Hamikdash. The recital of teh daily chapters of Tehillim were not meant to be independent prayers nor words of praise and glory but "in memory of the Beis Hamikdash." The practice of reciting specific chapters of Tehillim on holidays that was followed in Eretz Yisroel had no link to the historic past. They were recited to honor the holidays, as a part of the public prayers, an important and celebratory element of the prayer service within the framework of the holidays.

164-page – בארץ ישראל פתחה אמירת מזמור השבת והחג את תפילת הערבית. כך היה המנהג

בקביעות מוצקת, וכך הוא מובא בעשרות כתבי יד מן הגניזה. אמנם לימים החלו כוללים את המזמורים גם בשחרית, בפסוקי הזמרה, וכבר צוין שמיקום זה של המנהג הוא הנזכר לבדו במסכת סופרים. אבל מיקום זה משני הוא בלי ספק.

Translation: In Eretz Yisroel, a chapter of Tehillim was recited to mark the commencement of Tefilas Arvis for both Shabbos and the holidays. That was the regular and established practice and that is how it appears in tens of handwritten manuscripts found in the Cairo Geniza. Over time, the practice was extended to include the recital of a special chapter of Tehillim in Tefilas Shacharis as well, as part of Pseukei D'Zimra. We already noted that the only reference to such a practice is found in Maseches Sofrim. However, the question as to when that practice was inserted into Maseches Sofrim remains unresolved.

When did מנהג אבודרהם adopt these practices? The אבודרהם, considered the forerunner of מנהג ספרד, provides that a special chapter of תהלים is to be recited only during זמרה on each holiday and the same chapter of תהלים was to be recited during each holiday: i.e. למנצח משכיל ל:בני קרח כאיל תערוג (תהלים מב'):

ספר אבודרהם² תפלות הפסח – שחרית נכנסין לבית הכנסת ומסדרין הברכות וקורין הזמירות כמו בשבת. ומוסיפין אחר יושב בסתר עליון למנצח משכיל לבני קרח כאיל תערוג (תה' מב) מפני שכתוב בו בקול רנה ותודה המון חוגג, על שם קול ההמון שהיה בירושלים מהחוגגים שם.

Translation: On Pesach morning, we proceed to synagogue. There we begin with Birchos Ha'Shachar and then recite Pseukei D'Zimra as we do on Shabbos. After the paragraph that begins: Yosheiv B'Saiser we add chapter 42 of Tehillim that begins: La'Minatzeach Maskil Li'Vnei Korach. We recite that chapter of Tehillim because within that chapter we find the verse: with voices of joy and thanks the community celebrates. Those words represent the sound of those who used to come to Yerushalayim to celebrate each holiday.

2. Rabbi David ben Rabbi Yosef Abudraham lived in Spain during the thirteenth century. (Bar Ilan Digital Library)

ספר אבודרהם סדר תפלת סוכות-שחרית נכנסין לבית הכנסת ומסדרין הברכות וקורין הזמירות כמו בשבת, ומוסיפין אחר יושב בסתר עליון למנצה משכיל לבני קרח כאיל תערוג (תה' מב). וגם מוסיפין אחר מזמור שירו לה' שיר חדש, שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי (שם קכב) ומתפללין כמו בערבית וחוזר ש"ץ התפלה ואח"כ נוטלין הלולב ומברכין עליו על נטילת לולב.

Translation: On Succos morning, we proceed to synagogue. There we begin with Birchos Ha'Shachar and then recite Pseukei D'Zimra as we do on Shabbos. After the paragraph that begins: Yosheiv B'Saiser we add chapter 42 of Tehillim that begins: La'Minatzeach Maskil Li'Vnei Korach. We also add after the paragraph that begins: Mizmor Shiru La'Shem, the paragraph of Shir Ha'Ma'Alos L'Dovid Samachti (Tehillim 122). The Shemona Esrei is the same version as was recited at Tefilas Arvis the night before. The prayer leader repeats Shemona Esrei. Then everyone takes his Lulav and Esrog and recites over them the Bracha of Al Netilas Lulav.

ספר אבודרהם יום שמיני ושמחת תורה-שחרית נכנסין לבית הכנסת ומסדרין הברכות וקורין הזמירות כמו בשבת. ומוסיפין בסוף יושב בסתר עליון (תה' צא) למנצה משכיל לבני קרח כאיל תערוג וגו' (תה' מב). ומתפללין כמו בערבית וחוזר ש"ץ התפלה וגומרין את ההלל. ואומר ש"ץ קדיש תתקבל ומוציא שני ספרים באחד קורין חמשה בפרשת ראה אנכי מן כל הבכור (טו, יט) עד סוף הסדר.

Translation: On Shemini Atzeres morning, we proceed to synagogue. There we begin with Birchos Ha'Shachar and then recite Pseukei D'Zimra as we do on Shabbos. After the paragraph that begins: Yosheiv B'Saiser we add chapter 42 of Tehillim that begins: La'Minatzeach Maskil Li'Vnei Korach. The Shemona Esrei is the same as the one recited at Tefila Arvis the night before. The prayer leader repeats Shemona Esrei and whole Hallel is recited. The prayer leader then recites Kaddish Tiskabel. Two Torah scrolls are removed from the ark; from one they read five aliyos from the Parsha: R'eab Anochi beginning with the words: Kol Ha'Bechor (Bamidbar 15, 19) until the end of the Parsha.

The ספר המנהיג notes the existence, in his era, of a Sephardic custom to recite a special chapter of תהלים on weekdays to commemorate a special day but only at the end of the prayer service:

ספר המנהיג³ דיני תפילה עמוד קז-ראיתי מנהג טוב בטוליטול' ובסביבותי' לומר אחר התפילה מזמורים לפי עניין הימים, בחול תפילה (תהלים פו') לדוד המה י-י' אונך ענני על שם כי גדול אתה ועושה נפלאו', וכתתי' בפתרון הברכו' על ומפליא לעשות, ועוד דכתי' ביה הורני י-י' דרכך, ובר"ח ברכי נפשי את י-י' וגומ' דכתי' ביה עשה (עמוד קח) ירח למועדי' ויצירת בראשית, ובחול המועדי' כאייל תערוג שכתו' בו בקול רינה ותודה המון חונג, על שם קול ההמון שהיה בירושל' מן החונגי' שם, ובחנוכה מזמור שיר חנוכה הבית לדוד, שגם אנו קורי' בפרשיו' חנוכה הבית כל ימי חנוכה, ובפורים על אילת השחר (תהלים כב'), שמדבר מאסתר, כדאי' במגילה נקרא', למה נמשלה אסתר לאיילת, וכן הדעת נוטה לעשות, וכן ישר בעיניי.

Translation: I saw a wonderful custom being performed in Toledo, Spain and its surroundings to recite at the end of the prayer service a special chapter of Tehillim to mark the special nature of the day. On weekdays, they recite the chapter that begins: Tefila L'Dovid Hatei Oznecha, Aneini, and include the verse: Ki Gadol Ata which is the verse that is the basis for the Bracha: Oo'Maphli La'Asos. The chapter also contains the verse: Horeinu Hashem Darkecha. On Rosh Chodesh, they say: Barchei Nafshei Es Hashem because it contains within it the verse: created the moon so as to be able to establish the dates of the holidays and a reference to creation. On Chol

3. Rabbi Abraham ben Rabbi Nathan was born in Lunel, Provence, c. 1155. (Bar Ilan Digital Library)

להבין את התפלה

Ha'Moed, the chapter: L'Dovid Maskil which contains within it the verse: with voices of joy and thanks the community celebrates. On Chanukah they say: Mizmor Shir Chanukas Ha'Bayis L'Dovid. On those days we read from the Torah the section that deals with the celebration of the building of the Mishkan. On Purim they say: La'Minatzeach Ailas Ha'Shachar (the rising sun) which is a metaphor for Queen Esther as we learned in Maseches Megila (found currently in Yuma 29a): why is Queen Esther compared to the morning star. This custom seems to me to be appropriate and correct.

The טור makes a similar observation:

טור⁴ אורה חיים הלכות נשיאת כפים ונפילת אפים סימן קלג'—ובספרד נוהגין בכל יום אחר קדיש לומר מזמור הטה ה' אזנך ענני וקדיש אחריו ואח"כ עלינו לשבח ובכל זמן וזמן משנין המזמור לפי ענינו כגון ברכי נפשי בר"ח וכאיל תערוג על אפיקי מים בחולו של מועד ומזמור שיר חנוכה הבית בחנוכה ובפורים למנצח על אילת השחר ומנהג טוב.

Translation: In Spain it is customary to recite the chapter of Tehillim that begins: Mizmor Ha'Tei on each day after the completion of Kaddish that marks the end of the prayer services and to then recite Kaddish after the chapter of Tehillim and to then say Aleinu L'Shabeach. For a special day, the chapter of Tehillim is changed to match the theme of the day; i.e. Barchei Nafshi on Rosh Chodesh; K' Ayil Ta'Arog on Chol Ha'Moed; Mizmor Shir Chanukas Ha'Bayis on Chanukah and on Purim, Laminatzeach Al Ailas Ha'Shachar. This is a good practice to follow.

Among the Sephardic מחזורים that are available for viewing at the Jewish National Library and Museum website: www.jnul.huji.ac.il, the earliest Sephardic מחזור that presents the current practice is entitled: סדר תפילות למועדים טובים כמנהג ספרדים and was published in Venice, 1635.

The present day practice among Sephardim did raise some concern for one Sephardic Rabbinic leader:

שו"ת ויקרא אברהם⁵ חלק אורה חיים סימן לג'—מה שאנו אומרים מזמור היום בחו"מ אחר קדיש תתקבל הוא מהרד"א (אבודרהם). ובחק"ל (חקרי לב) א"ח סימן ל"ב חיפש ולא מצא שורש למזמורי החגים שאנו אומרים; אם למסכת סופרים פ' כ"ח, אינו כן. ואם לשירי הלויים במקדש, אינו כן כנז' בסוכה דף נ"ה ולהרד"א והא"ח בכל ג' רגלים אין כאן רק למנצח משכיל לבני קרח. ומסונייא דסוכה הנ"ל מוכח דבשבת חו"מ אין כאן מקום לשירו של י"ט שנדחה מפני שירו של שבת ור"ח שחל בשבת יוכיח שאין אנו אומרים בו ברכי נפשי שהוא שירו של ר"ח כמ"ש הטור סימן תצ"ג.

Translation: The fact that we recite a special chapter of Tehillim on Chol Ha'Moed after Kaddish Tiskabel can be traced to the Avudrohom. In the book: Chakrei Leiv, Orach Chaim Siman 32, the author searched for the source of our practice to recite special chapters of Tehillim for each holiday. One possible source is Maseches Sofrim

4. Rabbi Jacob ben Asher was born in Cologne ca. 1269 and died in Toledo ca. 1343. (Bar Ilan Digital Library)

5. Rabbi Abraham Chaim ben Masud Chai Addadi, a leading Libyan halachic authority, was born in Tripoli, Libya in 1801. In 1818, his family moved to Safed, where he studied. Later he became an emissary of the Jewish community of Safed, and traveled abroad to raise funds on their behalf. In 1837, after he learned of the havoc wrought on Safed by an earthquake, he returned to Tripoli, where he became rabbi, dayyan, and head of the local yeshiva. He returned to Safed in 1865, and died in 1874. (Bar Ilan Digital Library)

but it cannot be the source. A second source might be the practice among Leviim to recite chapters of Tehillim in the Beis Hamikdash but it too cannot be the source as we find in Maseches Succah Daf 55. In addition when you review the Avudrohom and the Tur, you find that they only refer to one chapter of Tehillim; i.e. Laminatzteach Maskil Livnei Korach being recited on all the holidays. From the issues discussed in Maseches Succah it appears that on Shabbos Chol Ha'Moed, we do not push aside the chapter of Tehillim for Shabbos in order to recite the special chapter for the holiday. Similarly, we do not do so on Shabbos Rosh Chodesh.

Professor Daniel Goldschmidt on page 165 of his **מהזור לסוכות** notes an interesting twist in the history of this custom:

בקהילות אשכנזים שבארץ ישראל נוהגים לומר (לפי דעת הגר"א) את המזמורים הבאים (חוץ מיום שבת) ואין אומרים שיר של יום.

Translation: In Ashkenazic communities in present day Israel, it is customary to recite (in accordance with the opinion of the Vilna Gaon) the following chapters of Tehillim (except if the special day falls on a Shabbos) on special days and the regular chapter of Tehillim for that day is not said:

- ♦ ביום אחד של סוכות אומרים—למנצח בנגינות מזמור לאסף שיר (תהלים עו');
  - ♦ ביום טוב שני של סוכות בחוץ לארץ אומרים—למנצח משכיל לבני קרח (תהלים מב');
    - ♦ ביום שני של סוכות אומרים בארץ ישראל—הבו לי- בני אלים (תהלים כט');
      - ♦ ביום שלישי של סוכות אומרים—מזמור לאסף א-ל א-להים (תהלים נ');
        - ♦ ביום רביעי וחמישי של סוכות אומרים—א-ל נקמות (תהלים צד');
          - ♦ ביום רביעי מתחילים—מי יקום לי עד סוף המזמור (תהלים נ'); ביום חמישי אומרים מתחלת המזמור עד "ישרי לב."
        - ♦ ביום ששי של סוכות אומרים— למנצח על הגתית (תהלים פא');
          - ♦ בהושענא רבה אומרים— מזמור לאסף א-להים (תהלים פב');
            - ♦ בשמיני עצרת (שמחת תורה בארץ ישראל) אומרים – למנצח על השמינית מזמור לדוד (תהלים יב');
              - ♦ בשמחת תורה בחוץ לארץ אומרים – מנצח על הגתית (תהלים ח');

In the Vilna Gaon's compendium of הלכות רב, מעשה רב, we find the following:

מעשה רב קצד'—שיר של יום לימי פסח—יום א'—קיד' (בצאת ישראל); ב'—עח' (משכיל לאסף); ג'—פ' (רעה ישראל); ד'—קה' (הודו לה' קראו); ה'—קלה' (הללו את ה'); ו'—סו' (הריעו לא-להים); כל המזמורים הללו חל בשבת באחד מהם נדחה מפני שיר של שבת ולמחרת השבת מתחיל משיר שפסק ואומר בכל יום כסדר הנ"ל והאחרון נדחה. שביעי של פסח—יח' (למנצח לעבד); אחרון של פסח—קלו' (הודו לה' כי טוב).
מעשה רב קצו'—שיר של יום לשבועות יום א'—יט' (למנצח מזמור לדוד); יום ב'—ס"ח; (למנצח לדוד מזמור שיר).

The Ashkenazic מנהג provided by the Vilna Gaon is limited to substituting a special chapter of תפלת ערבית for the שיר של יום and does not include reciting a special chapter before and during דומרה פסוקי דזמרה on holidays.